Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (трети състав)

12 февруари 2026 година*

„Преюдициално запитване — Неравноправни клаузи в потребителските договори — Директива 93/13/ЕИО — Договор за ипотечен кредит с променлив лихвен процент — Договорна клауза, която предвижда определяне на лихвения процент въз основа на бенчмарк по смисъла на Регламент (ЕС) 2016/1011 — Член 1, параграф 2 от Директива 93/13 — Договорна клауза, която отразява задължителни законови или подзаконови разпоредби — Член 4, параграф 2 от Директива 93/13 — Понятието „определение на основния предмет на договора“ — Изискване за прозрачност — Член 3, параграф 1 от Директива 93/13 — Неравноправност“

По дело C-471/24

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Sąd Okręgowy w Częstochowie (Окръжен съд Ченстохова, Полша) с акт от 31 май 2024 г., постъпил в Съда на 3 юли 2024 г., в рамките на производство по дело

J.J.

срещу

PKO BP S.A.,

СЪДЪТ (трети състав),

състоящ се от: C. Lycourgos, председател на състава, O. Spineanu-Matei (докладчик), S. Rodin, N. Piçarra и N. Fenger, съдии,

генерален адвокат: L. Medina,

секретар: A. Calot Escobar,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 11 юни 2025 г.,

като има предвид становищата, представени:

– за J.J., от S. Frejowski, radca prawny, D. Rosa и A. Twardygrosz, adwokaci,

* Език на производството: полски.

– за PKO BP S.A., от A. Cudna-Wagner, radca prawny, P. Haiduk, B. Miąskiewicz и M. Romanowski, adwokaci,

– за полското правителство, от B. Majczyna, E. Buczkowska и M. Kozak, в качеството на представители,

– за чешкото правителство, от M. Smolek и J. Vláčil, в качеството на представители,

– за португалското правителство, от P. Barros da Costa, A. Cunha, C. Freire, A. Morais и A. Rodrigues, в качеството на представители,

– за Европейската комисия, от M. Brauhoff и P. Kienapfel, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 11 септември 2025 г.,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 1, параграф 2, член 2, член 3, параграфи 1 и 2, член 4, параграф 2 и член 6, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, 1993 г., стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273).

2 Запитването е отправено в рамките на спор между J.J., потребител, и PKO BP S.A. (наричана по-нататък „PKO“), установена в Полша банка, относно, от една страна, непротивопоставимостта или недействителността на клаузата от договор за ипотечен кредит, предмет на която е определянето на променливия лихвен процент, и от друга, връщането на част от сумите, платени от този потребител на банката в изпълнение на въпросния договор.

Правна уредба

Правото на Съюза

Директива 93/13

3 Тринадесето и шестнадесето съображение от Директива 93/13 гласят:

„като има предвид, че законовите и подзаконовите разпоредби на държавите членки, определящи пряко или непряко условията в потребителски договори, се предполага да не съдържат неравноправни клаузи; като има предвид, че следователно не е необходимо да се включват условия, които отразяват задължителни нормативни или административни разпоредби, както и принципите или разпоредбите на международни конвенции, по които държавите членки или [Европейската общност] са страна; като има предвид, че в този

смисъл изразът „задължителни законови или подзаконови разпоредби“ в член 1, параграф 2 също включва правила, които според правните норми при отсъствие на други уговорки, се прилагат между договарящи се страни;

[…]

като има предвид, че […] изискването за добросъвестност може да се изпълни от продавача или доставчика, когато постъпва добросъвестно и равнопоставено с другата страна, отчитайки законните ѝ интереси“.

4 Съгласно член 1, параграф 2 от тази директива:

„Договорни условия, които отразяват задължителни законови или подзаконови разпоредби, или принципи на международни конвенции, по които държавите членки или Общността са страна, по-специално в областта на транспорта, не са предмет на разпоредбите на настоящата директива“.

5 Член 3, параграф 1 от посочената директива предвижда:

„В случаите, когато дадена договорна клауза не е индивидуално договорена, се счита за неравноправна, когато въпреки изискването за добросъвестност, тя създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията, произтичащи от договора“.

6 Член 4, параграф 2 от същата директива гласи:

„Преценката за неравноправния характер на клаузите не се свързва нито с основния предмет на договора, нито със съответствието на цената и възнаграждението, от една страна, и по отношение на доставените стоки или предоставените услуги, от друга, при условие че тези клаузи са изразени на ясен и разбираем език“.

7 Член 6, параграф 1 от Директива 93/13 предвижда следното:

„Държавите членки определят изискването, включените неравноправни клаузи в договори между потребители и продавачи или доставчици да не са обвързващи за потребителя, при условията на тяхното национално право, и че договорът продължава да действа за страните по останалите условия, когато може да се изпълнява и без неравноправните клаузи“.

Директива 2008/48/ЕО

8 Съгласно член 3, буква й) от Директива 2008/48/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 април 2008 година относно договорите за потребителски кредити и за отмяна на Директива 87/102/ЕИО на Съвета (ОВ L 133, 2008 г., стр. 66):

„За целите на настоящата директива се прилагат следните определения:

[…]

й) „лихвен процент“ означава лихвеният процент, изразен или като фиксиран, или като променлив процент, който се прилага на годишна основа към сумата на усвоения кредит“.

Директива 2014/17

9 Съгласно съображение 7 от Директива 2014/17/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 4 февруари 2014 година относно договорите за кредити за жилищни недвижими имоти за потребители и за изменение на Директиви 2008/48/ЕО и 2013/36/ЕС и Регламент (ЕС) № 1093/2010 (ОВ L 60, 2014 г., стр. 34), изменена с Регламент (ЕС) 2016/1011 на Европейския парламент и на Съвета от 8 юни 2016 г. (ОВ L 171, 2016 г., стр. 1) (наричана по-нататък „Директива 2014/17“):

„За да се създаде истински вътрешен пазар, на който потребителите се ползват от високо и равностойно равнище на защита, с настоящата директива се въвеждат разпоредби, които са предмет на максимална хармонизация по отношение на предоставянето на преддоговорна информация в стандартизирания формат на европейския стандартизиран информационен формуляр (ЕСИФ) и на изчислението на [годишния процент на разходите (ГПР)] […]“.

10 Член 2 („Степен на хармонизация“) от тази директива гласи:

„1. Настоящата директива не препятства държавите членки да запазят или приемат по-строги разпоредби за защита на потребителите, при условие че тези разпоредби не противоречат на задълженията им, произтичащи от правото на Съюза.

2. Независимо от параграф 1 държавите членки не запазват, нито въвеждат в националното си право разпоредби, които се отклоняват от разпоредбите на член 14, параграф 2 и приложение II, част А — по отношение на стандартната преддоговорна информация, представяна посредством [ЕСИФ], и член 17, параграфи 1—5, 7 и 8, както и приложение I — по отношение на общия последователен стандарт на [Европейския съюз] за изчисляване на [ГПР]“.

11 Член 13 („Обща информация“) от тази директива предвижда в параграф 1:

„Държавите членки гарантират редовното предоставяне на ясна и изчерпателна обща информация за договорите за кредит от страна на кредиторите или, където е приложимо, от страна на обвързани кредитни посредници, или от техните назначени представители на хартиен или на друг траен носител или в електронна форма […]

Тази обща информация включва най-малко следните елементи:

[…]

да) когато се предлагат договори, чиято стойност се определя въз основа на бенчмарк съгласно определението в член 3, параграф 1, точка 3 от Регламент (ЕС) 2016/1011 […] — наименованията на бенчмарковете и на техните администратори и възможните последици за потребителя;

[…]“.

12 Съгласно член 14 („Преддоговорна информация“) от същата директива:

„1. Държавите членки гарантират, че кредиторът или, по целесъобразност, кредитният посредник, или назначеният представител предоставят на потребителя персонализираната информация, необходима за съпоставянето на кредитите, съществуващи на пазара, за

оценяването на последиците от тях и вземането на информирано решение относно това, дали да се сключи договор за кредит […]

[…]

2. Посочената в параграф 1 персонализирана информация на хартиен или на друг траен носител се предоставя посредством ЕСИФ, изложен в приложение II“.

13 Член 17 („Изчисляване на ГПР“) от Директива 2014/17 предвижда в параграф 6:

„Когато договорът за кредит позволява промени в лихвения процент по кредита, държавите членки гарантират, че потребителят е информиран относно възможните последици от промените върху дължимите суми и върху ГПР най-малкото посредством ЕСИФ. Това става, като на потребителя се представя допълнителен ГПР, който илюстрира възможните рискове, свързани със значително покачване на лихвения процент по кредита. Когато няма горна граница за лихвения процент по кредита, тази информация се придружава от предупреждение, в което се изтъква, че общите разходи за кредита за потребителя, обозначени от ГПР, може да се променят […]“.

14 Приложение II към тази директива е озаглавено „Европейски стандартизиран информационен документ (ЕСИФ)“. Част А съдържа следните данни:

„Текстът на този образец се възпроизвежда в ЕСИФ. Поставеният в квадратни скоби текст се заменя със съответната информация. […]

[…]

Информацията, посочена по-долу, се представя в един документ. […]

Образец на ЕСИФ

[…]

„4. Лихвен процент и други разходи

[ГПР] е сборът на всички разходи по кредита, изразен като годишен процент. ГПР ви помага да сравните различните предложения.

[…]

(Когато е приложимо) ГПР се изчислява на базата на допускания относно лихвения процент.

(Когато е приложимо) Тъй като [част от] Вашият кредит представлява кредит с променлив лихвен процент, действителният ГПР може да бъде различен от така получения, ако лихвеният процент по Вашия кредит бъде променен. Например ако лихвеният процент се покачи до [сценария, описан в част Б], ГПР може да се покачи до [посочете примерен ГПР, който да отговаря на сценария].

[…] 6. Размер на всяка погасителна вноска

[…]

(Когато е приложимо) Лихвеният процент по [част от] този кредит може да се промени. Това означава, че размерът на Вашите вноски би могъл да нарасне или да спадне. Например ако лихвеният процент се покачи до [сценария, описан в част Б], размерът на Вашите вноски може да нарасне до [посочете размер на вноските, който да отговаря на сценария].

[…]“.

15 Част Б от приложение II към цитираната директива е озаглавена „Указания за попълване на ЕСИФ“. Съгласно раздел 3, точка 6 и раздел 4, точка 2 от тази част:

„Раздел „3. Основни характеристики на кредита“

[…]

6) В настоящия раздел се пояснява дали лихвеният процент по кредита е фиксиран, или променлив и ако е приложимо, за кои периоди ще остане фиксиран, периодичността, на която ще бъдат извършвани последващите преразглеждания, и дали съществуват граници за промяната на лихвения процент по кредита, като горна или долна граница.

Дават се разяснения относно формулата, използваната при преизчисляването на лихвения процент по кредита и различните ѝ компоненти (например референтен лихвен процент, спред на лихвения процент). Кредиторът посочва, например посредством електронна страница, къде може да бъде намерена допълнителна информация относно индекси или лихвени проценти, използвани във формулата, например Euribor или референтен лихвен процент на централната банка.

[…]

Раздел „4. Лихвен процент и други разходи“

[…]

2) Лихвеният процент по кредита се изразява в проценти. Когато лихвеният процент по кредита е променлив и се основава на референтен лихвен процент, кредиторът може да посочи лихвения процент по кредита, като цитира референтен курс и процентната стойност на спреда на кредитора. Кредиторът обаче следва да посочи стойността на референтния лихвен процент, валиден към деня на издаване на ЕСИФ.

Когато лихвеният процент по кредита е променлив, информацията следва да включва: а) допусканията, използвани при изчисляване на ГПР; б) в съответните случаи — максималните и минималните размери на лихвения процент; и в) предупреждение, че възможните промени биха могли да повлияят на реалното равнище на ГПР. За да привлича вниманието на потребителя, предупреждението се изписва с по-едър шрифт и присъства на видно място в основния корпус на ЕСИФ. Заедно с предупреждението се посочва пример за ГПР. […] Когато няма максимален размер на лихвения процент по кредита, примерът показва ГПР при най-висок лихвен процент по кредита най-малко през последните 20 години или когато основните данни за изчислението на лихвения процент по кредита са налични за период под 20 години — за най-дългия период, за

който са налични данни, въз основа на най-високата стойност на всеки външен референтен лихвен процент, използван за изчисление на лихвения процент по кредита, когато е приложимо […]“.

Регламент 2016/1011

16 Регламент 2016/1011 съдържа по-специално следните съображения:

„(1) Ценообразуването на много финансови инструменти и финансови договори зависи от точността и достоверността на бенчмарковете. Сериозните случаи на манипулиране на бенчмаркове за лихвените проценти като [Euro Interbank Offered Rate (Euribor)] и [London Interbank Offered Rate (LIBOR)], както и твърденията, че бенчмаркове за цената на енергията и на нефта и валутни бенчмаркове са били манипулирани, показват, че бенчмарковете могат да бъдат предмет на конфликти на интереси. Използването на дискреционни и слаби режими на управление излага бенчмарковете на по-голям риск от манипулиране. Слабости или съмнения в точността и достоверността на индекси, използвани като бенчмаркове, могат да подкопаят доверието в пазара, да причинят загуби за потребителите и инвеститорите и да нарушат функционирането на реалната икономика. Следователно е необходимо да се гарантират точността, стабилността и достоверността на бенчмарковете и на процеса за тяхното определяне.

[…]

(5) Правилата на Съюза за защита на потребителите не засягат конкретния въпрос за адекватната информация относно бенчмарковете, използвани във връзка с финансови договори. Вследствие на жалби на потребители и съдебни спорове, свързани с използването на бенчмаркове в няколко държави членки, е възможно на национално равнище да бъдат приети разнопосочни мерки, продиктувани от основателни притеснения относно защитата на потребителите, което може да доведе до разпокъсаност на вътрешния пазар поради различните условия на конкуренция, обусловени от различната степен на защита на потребителите.

(6) За да се гарантира правилното функциониране на вътрешния пазар и подобряването на условията за неговото функциониране, по-специално по отношение на финансовите пазари, както и за да се осигури висока степен на защита на потребителите и инвеститорите, е целесъобразно на равнището на Съюза да се въведе обща регулаторна рамка за бенчмарковете.

[…]

(8) Обхватът на настоящия регламент следва да бъде толкова широк, колкото е необходимо за създаването на превантивна регулаторна рамка. При изготвянето на бенчмаркове се използва преценка и неизбежно възникват определени видове конфликти на интереси, което е предпоставка за наличието на възможности и стимули за манипулиране на бенчмаркове. Подобни рискови фактори са общи за всички бенчмаркове, поради което изискванията за адекватно управление и контрол следва да се прилагат за всички бенчмаркове. Степента на риска обаче е променлива и поради това възприетият подход следва да бъде съобразен с конкретните обстоятелства. Тъй като уязвимостта и значимостта на даден бенчмарк се променя с

течение на времето, ограничаването на обхвата до понастоящем важни или уязвими индекси не отстранява рисковете, породени от този бенчмарк в бъдеще. По-специално бенчмаркове, които понастоящем не са широко използвани, в бъдеще биха могли да се използват повече, в резултат на което дори леко манипулиране би могло да има значително въздействие.

[…]

(17) Индексът се изчислява посредством формула или някаква друга методика въз основа на базови стойности. При изготвянето на тази формула, извършването на необходимите изчисления и определянето на входящите данни се използва до известна степен преценка, което поражда риск от манипулиране. Следователно всички бенчмаркове, характеризиращи се с елемент на преценка, следва да бъдат включени в обхвата на настоящия регламент.

[…]

(22) Ако бенчмарковете са манипулирани или не са надеждни, това може да породи вреди за инвеститорите и потребителите. Поради това в настоящия регламент следва да се въведат изисквания за съхраняване на данни от администраторите и доставчиците на входящи данни, както и да се предвиди прозрачност относно целта и методиката на даден бенчмарк, което позволява по-ефективното и справедливо уреждане на евентуални претенции в съответствие с националното право или правото на Съюза.

[…]

(26) Всяко използване на преценка при предоставянето на входящи данни създава възможност за манипулиране на бенчмарка. Когато входящите данни се основават на сделка, преценката играе по-малка роля и поради това възможността за манипулиране на данни е по-малка. Като общо правило администраторите на бенчмаркове следва да използват входящи данни за действителни сделки, когато това е възможно, но в случаите, в които данните за сделки не са достатъчни или не са подходящи за осигуряването на достоверността и точността на бенчмарка, могат да се използват и други данни.

[…]

(71) Потребителите имат възможност да сключват финансови договори, по-специално договори за ипотечни и потребителски кредити, чиято стойност се определя въз основа на бенчмарк, но неравнопоставеното положение при договарянето и използването на стандартни условия означава, че разполагат с ограничен избор във връзка с използвания бенчмарк. Следователно е необходимо да се гарантира, че на потребителите се предоставя най-малко адекватна информация от страна на кредиторите или кредитните посредници. Ето защо, за постигане на тази цел Директиви 2008/48/ЕО и 2014/17/ЕС следва да бъдат съответно изменени.

[…]“.

17 Съгласно член 1 от този регламент:

„С настоящия регламент се установява обща рамка за осигуряване на точността и достоверността на индексите, използвани като бенчмаркове за целите на финансови инструменти и финансови договори или за измерване на резултатите на инвестиционни фондове в Съюза. По този начин настоящият регламент спомага за правилното функциониране на вътрешния пазар, като същевременно се постига висока степен на защита на потребителите и инвеститорите“.

18 Член 2, параграф 1 от посочения регламент предвижда:

„Настоящият регламент се прилага за изготвянето на бенчмаркове, предоставянето на входящи данни за тях и използването на бенчмаркове в рамките на Съюза“.

19 Член 3, параграф 1 от същия регламент гласи:

„За целите на настоящия регламент се прилагат следните определения:

[…]

10) „поднадзорен доставчик на входящи данни“ означава поднадзорен субект, който предоставя входящи данни на администратор, който се намира в Съюза;

[…]

17) „поднадзорен субект“ означава някое от следните:
   а) кредитна институция по смисъла на член 4, параграф 1, точка 1 от Регламент (ЕС) № 575/2013 на Европейския парламент и на Съвета [от 26 юни 2013 година относно пруденциалните изисквания за кредитните институции и инвестиционните посредници и за изменение на Регламент (ЕС) № 648/2012 (ОВ L 176, 2013 г., стр. 1)];

[…]
   и) некредитна институция по смисъла на определението в член 4, точка 10 от Директива 2014/17/ЕС за целите на договорите за кредит по смисъла на определението в член 4, точка 3 от посочената директива;

[…]

22) „бенчмарк за лихвен процент“ означава бенчмарк, който за целите по точка 1, буква б), подточка ii) от настоящия параграф е определен въз основа на процента, при който банките могат да отпускат заеми на други банки или участници, различни от банки, на паричния пазар или да получават заеми от тях;

[…]“.

20 В дял II („Достоверност и надеждност на бенчмарковете“) от Регламент 2016/1011 се съдържа глава 1 („Управление и контрол от страна на администраторите“), която от своя страна включва съвкупност от разпоредби, уреждащи дейността на администраторите на бенчмаркове. Така член 4 от този регламент определя изискванията по отношение на управлението и на конфликтите на интереси, член 5 — изискванията, свързани с функцията по надзор на всички аспекти на изготвянето на бенчмаркове, член 6 —

изискванията относно механизмите за контрол, които гарантират, че бенчмарковете се изготвят и публикуват в съответствие с посочения регламент, а член 7, параграф 3 — изискванията във връзка с назначаването на независим външен одитор, който да проверява спазването от страна на администратора на методиката за бенчмарка и на същия регламент.

21 Член 9 („Механизъм за разглеждане на жалби“) от Регламент 2016/1011 също е част от правилата за управление и контрол от страна на администраторите на бенчмаркове и предвижда:

„1. Администраторите въвеждат и публикуват информация относно процедури за получаване, проучване и съхраняване на данни във връзка с подадени жалби, включително относно процедурата на администратора за изчисляване на бенчмаркове.

2. Този механизъм за разглеждане на жалби гарантира, че:

а) администраторът осигурява процедури за разглеждане на жалби, чрез които могат да се подават жалби във връзка с това дали определянето на даден бенчмарк е представително за пазарната стойност, във връзка с предложена промяна в процеса на определяне на бенчмаркове, във връзка с прилагането на методиката за определянето на конкретен бенчмарк и във връзка с други решения, свързани с процеса на определяне на бенчмаркове;

[…]“.

22 В дял II от Регламент 2016/1011 се намира глава 2 („Входящи данни, методика и докладване на нарушения“), която включва членове 11—14. Съгласно член 11 („Входящи данни“):

„1. При изготвянето на бенчмаркове се съблюдават следните изисквания по отношение на използваните входящи данни:

а) входящите данни са достатъчни по обем, за да представляват точно и надеждно пазара или икономическата действителност, които бенчмаркът има за цел да измерва. Входящите данни са данни за сделки, ако такива са налични и подходящи. Ако данните за сделки не са достатъчни или подходящи, за да представляват точно и надеждно пазара или икономическата дейност, които бенчмаркът има за цел да измерва, могат да се използват входящи данни, които не са данни за сделки, включително прогнозни цени, котировки и обвързващи котировки или други стойности;

б) входящите данни, посочени в буква а), могат да бъдат проверени;

[…]

г) когато даден бенчмарк се основава на входящи данни от доставчици на входящи данни, администраторите получават, когато е целесъобразно, входящите данни от надеждна и представителна група или извадка от доставчици на входящи данни, за да се гарантира, че полученият бенчмарк е надежден и представителен за пазара или икономическата действителност, които той има за цел да измерва;

д) администраторите не използват входящи данни от доставчик на данни, ако има признаци, че този доставчик на входящи данни не се съобразява с кодекса на поведение, посочен в член 15, като в такъв случай си осигуряват представителни публично достъпни данни.

2. Администраторите гарантират, че техните механизми за контрол по отношение на входящите данни включват:

[…]

б) процедура за оценка на входящи данни, получени от доставчик на данни, и за възпрепятстване на доставчика да предоставя допълнителни входящи данни или за прилагане на други санкции при нарушение на доставчика на данни, когато е целесъобразно; и

в) процедура за валидиране на входящи данни, включително спрямо други показатели или данни, за да се гарантират тяхната достоверност и точност.

[…]“.

23 Съгласно член 12 („Методика“) от Регламент 2016/1011:

„1. Администраторите използват методика за определяне на даден бенчмарк, която:

а) е стабилна и надеждна;

б) съдържа ясни правила, които определят как и кога при изготвянето на бенчмарка може да бъде упражнено правото на преценка;

в) е строга, постоянна и може да бъде валидирана, включително, когато е целесъобразно, чрез бек-тестове спрямо наличните данни за сделки;

г) е устойчива и гарантира, че бенчмаркът може да бъде изчислен при най-широк набор от възможни обстоятелства, без да се застраши неговата достоверност;

д) е проследима във времето и може да бъде проверена.

[…]

3. Администраторите въвеждат ясни правила, които се публикуват и в които се посочват обстоятелствата, при които количеството или качеството на входящите данни са под стандартите, необходими, за да може чрез методиката точно и надеждно да се определи бенчмаркът, като в правилата е описано дали и как ще се изчислява бенчмаркът при такива обстоятелства“.

24 Член 13 („Прозрачност на методиката“) от този регламент предвижда в параграф 1, букви а) и б):

„Администраторите разработват, прилагат и управляват прозрачно бенчмарка и методиката във връзка с това. За целта администраторите публикуват или предоставят на разположение следната информация:

а) ключовите елементи на методиката, която използват за всеки от изготвяните и публикувани бенчмаркове или, когато е приложимо, за всяка група от изготвяните и публикувани бенчмаркове;

б) подробности относно вътрешния преглед и одобряване на дадена методика, както и честотата на този преглед“.

25 Член 14 („Докладване на нарушения“) от посочения регламент предвижда в параграф 1 и в параграф 2, първа алинея:

„1. Администраторите установяват подходящи системи и ефективни механизми за контрол за осигуряване на достоверността на входящите данни, за да може да установят и да докладват на компетентния орган всеки случай на поведение, което може да включва манипулиране или опит за манипулиране на бенчмарк съгласно Регламент (ЕС) № 596/2014 [на Европейския парламент и на Съвета от 16 април 2014 година относно пазарната злоупотреба (Регламент относно пазарната злоупотреба) и за отмяна на Директива № 2003/6/ЕО на Европейския парламент и на Съвета и директиви 2003/124/ЕО, 2003/125/ЕО и 2004/72/ЕО на Комисията (ОВ L 173, 2014 г., стр. 1)].

2. Администраторите наблюдават входящите данни и доставчиците на входящи данни, за да могат да уведомят компетентния орган и да предоставят цялата относима информация, когато подозират, че във връзка с бенчмарк е имало поведение, което може да включва манипулиране или опит за манипулиране на бенчмарка съгласно Регламент (ЕС) № 596/2014, включително тайно споразумение с такава цел“.

26 Глава 3 от Регламент 2016/1011, която съдържа членове 15 и 16, се отнася до кодекса за поведение и изискванията за доставчиците на входящи данни.

27 Съгласно член 15, параграф 1 от Регламент 2016/1011, когато даден бенчмарк е изготвен въз основа на входящи данни от доставчици на входящи данни, неговият администратор трябва да изготви кодекс за поведение, който е съобразен с разпоредбите на този регламент и който посочва отговорностите на доставчиците на входящи данни по отношение на предоставянето на входящи данни, както и да се увери, че доставчиците на входящи данни трайно спазват този кодекс. В член 15, параграф 2 от него се уточнява, че посоченият кодекс трябва да включва най-малко ясно описание на входящите данни, които трябва да бъдат предоставени, и изискванията, които са необходими, за да се гарантира, че входящите данни се предоставят в съответствие с членове 11 и 14 от посочения регламент; процедури, които гарантират, че доставчикът на входящи данни предоставя всички относими входящи данни; системите и механизмите за контрол, които доставчикът на входящи данни трябва да въведе. Съгласно член 15, параграфи 4 и 5 от него контролът върху кодекса за поведение от гледна точка на изискванията на същия регламент се извършва от компетентния национален орган.

28 Член 16 („Изисквания за управлението и контрола за поднадзорните доставчици на входящи данни“) от Регламент 2016/1011 предвижда в параграфи 1 и 2:

„1. Следните изисквания по отношение на управлението и контрола се прилагат към поднадзорните доставчици на входящи данни:

а) поднадзорните доставчици на входящи данни гарантират, че предоставянето на входящи данни не е повлияно от съществуващи или потенциални конфликти на интереси, както и че когато се изисква упражняването на правото на преценка, това се прави по независим и безпристрастен начин въз основа на относима информация в съответствие с кодекса за поведение, посочен в член 15;

б) поднадзорните доставчици на входящи данни въвеждат механизми за контрол, които гарантират достоверността, точността и надеждността на входящите данни, както и че входящите данни се предоставят в съответствие с настоящия регламент и с кодекса за поведение, посочен в член 15.

2. Поднадзорните доставчици на входящи данни въвеждат ефективни системи и механизми за контрол, с които се гарантира достоверността и надеждността на всички предоставени на администратора входящи данни, включително:

[…]

г) съхраняването за подходящ срок на данни за съобщенията във връзка с предоставянето на входящи данни, за всякаква информация, която е използвана, за да се даде възможност на доставчика на входящи данни да подава отделните данни, и за всички съществуващи или потенциални конфликти на интереси, включително, но не само, експозицията на вносителя спрямо финансовите инструменти, чиято стойност се определя въз основа на бенчмарка;

д) съхраняване на данни във връзка с вътрешни и външни одити“.

29 В съответствие с член 20, параграф 1 от Регламент 2016/1011 Европейската комисия има правомощието да приема актове за изпълнение с цел изготвяне и преглед най-малко на две години на списък на критичните бенчмаркове.

30 Дял IV от този регламент е озаглавен „Прозрачност и защита на потребителите“. В този дял се намира член 27 („Декларация за бенчмарк“) от посочения регламент, който предвижда в параграфи 1 и 2:

„1. В рамките на две седмици от включването на администратор в регистъра [с администратори и бенчмаркове, управляван от Европейския орган за ценни книжа и пазари (ЕОЦКП)], посочен в член 36, администраторът публикува, по начин, който гарантира справедлив и лесен достъп, декларация за всеки бенчмарк или, когато е приложимо, за всяка група от бенчмаркове, които могат да се използват в Съюза в съответствие с член 2.

Когато този администратор започва да изготвя нов бенчмарк или група от бенчмаркове, които могат да се използват в Съюза в съответствие с член 29, той публикува — в срок от две седмици и по начин, който гарантира справедлив и лесен достъп — декларация за всеки нов бенчмарк или, когато е приложимо, за всяка нова група от бенчмаркове.

[…]

Декларацията за бенчмарк:

а) ясно и недвусмислено определя пазара или икономическата действителност, която той измерва, и обстоятелствата, при които това измерване може да престане да бъде надеждно;

б) определя техническите спецификации, които ясно и недвусмислено посочват елементите от изчисляването на бенчмарка, при които може да бъде упражнено правото на преценка, позицията на лицата, които могат да упражняват това право, и по какъв начин преценката може да бъде оценена впоследствие;

[…]

2. Декларацията за бенчмарк съдържа най-малко:

а) определения за всички ключови понятия във връзка с бенчмарка;

б) основанията за приемането на методика за бенчмарка и процедурите за преглед и одобряване на методиката;

в) критериите и процедурите, използвани за определяне на бенчмарка, включително описание на входящите данни, поредността на различните видове входящи данни, минималните данни, необходими за определянето на бенчмарк, използването на модели и методи за екстраполация и процедури за възстановяване на равновесието между елементите на даден индекс, използван за определяне на бенчмарка;

г) механизмите за контрол и правилата, които уреждат упражняването на правото на мнение или на преценка от страна на администратора или доставчика на входящи данни, за да се гарантира съгласуваност при използването на това право на мнение или на преценка;

[…]

е) процедурите за справяне с грешки във входящите данни […]

[…]“.

31 Съгласно член 29 от Регламент 2016/1011 поднадзорните субекти могат да използват в Съюза по-специално бенчмарк или комбинация от бенчмаркове, ако бенчмаркът е изготвен от администратор, който се намира в Съюза и е включен във водения от ЕОЦКП публичен регистър по член 36 от този регламент, който съдържа по-специално идентификационните данни на лицензираните или регистрираните администратори и на компетентните органи, отговорни за надзора върху тях.

32 Дял VI от Регламент 2016/1011 е озаглавен „Лицензиране, регистрация и надзор на администратори“. Глава 1 („Лицензиране и регистрация“) от него включва по-специално членове 34 и 35, които предвиждат съответно система за лицензиране или регистрация, приложима спрямо всяко физическо или юридическо лице, което се намира в Съюза и

възнамерява да извършва дейност като администратор на бенчмарк, както и намесата на националния компетентен орган и правомощието на този орган да отнеме или да спре действието на такъв лиценз или регистрация.

33 Глава 3 („Роля на компетентните органи“) включва по-специално членове 41 и 42 от Регламент 2016/1011. Член 41 („Правомощия на компетентните органи“) предвижда, че за да могат да изпълняват задълженията си съгласно цитирания регламент, в съответствие с националното си законодателство тези органи разполагат най-малко с надзорните и разследващи правомощия, изброени в член 41, параграф 1 от него, който се отнася по-специално до достъпа до документи и друга информация, получаването на информация от всички лица, участващи в изготвянето на даден бенчмарк или предоставянето на входящи данни за такъв бенчмарк, при необходимост чрез призоваване и разпити на тези лица, извършването на проверки на място или разследвания в обекти, различни от частни жилища на физически лица, изземването на документи и друга информация от помещенията на юридически лица, предаването на записи и мерките, необходими за гарантиране на правилното информиране на обществеността относно изготвянето на даден бенчмарк, включително изискването да се публикува коригирана декларация за предходни входящи данни или цифри, свързани с бенчмарка. Съгласно член 42 от посочения регламент тези правомощия включват правомощието за налагане на административни санкции и други административни мерки.

34 Приложение I към Регламент 2016/1011 уточнява или допълва някои конкретни разпоредби, що се отнася до бенчмарковете за лихвените проценти, и по-специално до точността и достатъчността на входящите данни и до механизмите за контрол, които доставчиците на входящи данни трябва да въведат и на които подлежат.

Регламент за изпълнение (ЕС) 2016/1368

35 Въз основа на член 20, параграф 1 от Регламент 2016/1011 Комисията приема Регламент за изпълнение (ЕС) 2016/1368 от 11 август 2016 година за определяне на списък на критичните бенчмаркове, използвани на финансовите пазари, в съответствие с Регламент (ЕС) 2016/1011 на Европейския парламент и на Съвета (ОВ L 217, 2016 г., стр. 1). Регламент за изпълнение 2016/1368 е изменен с Регламент за изпълнение (ЕС) 2019/482 на Комисията от 22 март 2019 г. (ОВ L 82, 2019 г., стр. 26), влязъл в сила на 26 март 2019 г.

36 Към момента на настъпване на фактите по спора в главното производство приложението към Регламент за изпълнение 2016/1368, изменен с Регламент 2019/482, съдържа списък на критичните бенчмаркове, в който под номер 5 е посочен бенчмаркът „Warsaw Interbank Offered Rate (WIBOR)“, администратор на който е GPW Benchmark S.A., а местонахождението е Варшава (Полша).

Полското право

Законът за приемане на Граждански кодекс

37 Съгласно член 385[1] от Ustawa — Kodeks cywilny (Закон за приемане на граждански кодекс) от 23 април 1964 г. (Dz. U., 1964 г., бр.16, позиция 93), в приложимата редакция към спора в главното производство:

„1. Клаузите на сключен с потребител договор, които не са договорени индивидуално, не обвързват потребителя, ако определят правата и задълженията му в противоречие с добрите нрави, като грубо нарушават неговите интереси (забранени договорни клаузи). Това не засяга клаузите, определящи основните престации на страните, включително цената или възнаграждението, ако са формулирани еднозначно.

2. Ако в съответствие с параграф 1 договорна клауза не обвързва потребителя, договорът продължава да действа за страните в останалата си част.

3. Не са договорени индивидуално договорните клаузи, върху чието съдържание потребителят не е оказал реално въздействие. Това по-специално се отнася за използваните договорни клаузи от модел на договор, предложен на потребителя от съдоговорителя.

4. Който твърди, че определена клауза е индивидуално договорена, е длъжен да докаже това твърдение“.

Законът за ипотечния кредит

38 Ustawa o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami (Закон за ипотечния кредит и за надзора над посредниците по ипотечни кредити и агентите) от 23 март 2017 г. (Dz. U., 2017 г., позиция 819), в приложимата към спора в главното производство редакция (наричан по-нататък „Законът за ипотечния кредит“), предвижда в член 10, параграф 1, точки 5 и 6:

„Кредиторът, посредникът по ипотечния кредит и агентът предоставят по всяко време на потребителя, на траен носител или в електронна форма, конкретна и разбираема обща информация относно договора за ипотечен кредит, което включва най-малко следната информация:

[…]

5. при договорите за ипотечен кредит, в които се използва бенчмарк — наименованията на бенчмарковете и на техните администратори, посочени в член 3, параграф 1, точка 6 от Регламент [2016/1011], както и информация за потенциалните последици за потребителя;

6. видовете налични ипотечни лихвени проценти, като се уточнява дали са фиксирани, променливи или съчетание от двете, заедно с кратко описание на характеристиките на фиксирания и променливия лихвен процент, включително свързаните с това последици за потребителя“.

39 Член 11, параграфи 1 и 2 от Закона за ипотечния кредит предвижда:

„1. Преди сключването на договора за ипотечен кредит кредиторът, посредникът по ипотечния кредит и агентът са длъжни да предоставят на потребителя, на траен носител, необходимата персонализирана информация, за да може той да съпостави наличните на пазара ипотечни кредити, да оцени последиците от сключването на тези кредити и да вземе информирано решение относно сключването на този договор.

2. Информацията по параграф 1 се предоставя от кредитора, посредника по ипотечния кредит и агента във формуляра с информация за ипотечния кредит, образец на който се съдържа в приложение 1 към закона“.

40 Съгласно член 29, параграфи 1 и 2 от Закона за ипотечния кредит:

„1. Договорът за ипотечен кредит конкретизира обстоятелствата, изброени в член 69, параграф 2 от Закона от 29 август 1997 г. за банките, както и

[…]

8) реда и условията за определяне на лихвения процент, въз основа на който се изчислява размерът на месечните вноски по главницата и лихвите.

[…]

2. Ако страните не са договорили фиксиран лихвен процент по ипотечния кредит, методът за определяне на лихвения процент, посочен в параграф 1, точка 8, се определя като стойността на бенчмарка и размера на маржа, определен в договора за ипотечен кредит“.

Спорът в главното производство и преюдициалните въпроси

41 Видно от акта за преюдициално запитване, на 18 юни 2019 г. ищецът по главното производство се свързва с PKO с оглед сключването на договор за ипотечен кредит в размер на 400 000 полски злоти (PLN) (около 96 700 EUR). По този повод му е предоставена информация по-специално за рисковете, свързани като цяло с кредитите с променлив лихвен процент. Той не е получил никаква информация как в частност функционират бенчмарковете.

42 На 1 август 2019 г. страните по спора в главното производство сключват договор за ипотечен кредит на обща стойност 413 436,69 PLN (около 99 980 евро) със срок 20 години (наричан по-нататък „процесният по главното производство договор за кредит“). Кредитът е с променлив лихвен процент, стойността на който се изчислява въз основа, от една страна, на бенчмарка WIBOR 6M, който е част от групата от бенчмаркове WIBOR — бенчмарк за лихвен процент по смисъла на член 3, параграф 1, точка 22 от Регламент 2016/1011, който към датата на сключване на договора е 1,79 %, и от друга страна, на фиксиран марж от 1,85 %, като приложимият лихвен процент се коригира в зависимост от промените в този бенчмарк на всеки шест месеца.

43 В общите условия на процесния по главното производство договор за кредит бенчмаркът WIBOR 6M е описан като бенчмарка за депозити в полски злоти за шест месеца на полския междубанков пазар, стойността на който се определя в съответствие с правилата по-специално относно бенчмарка WIBOR и който се публикува на информационния сайт на администратора на тези бенчмаркове, GPW Benchmark.

44 В специалните условия на този договор се посочва, че PKO е уведомила кредитополучателя за риска, свързан с прилагането на променлив лихвен процент, който в случай на повишаване на бенчмарка води до увеличаване на размера на лихвите, а оттам и на месечните вноски по главницата. Общите условия също съдържат информация в това отношение.

45 След като неуспешно оспорва пред PKO законосъобразността на договорните разпоредби относно променливия лихвен процент, на 18 септември 2023 г. ищецът по главното производство предявява иск срещу тази банка пред Sąd Okręgowy w Częstochowie (Окръжен съд Ченстохова, Полша), който е запитващата юрисдикция.

46 С този иск той излага като главно искане, от една страна, да бъде прието за установено, че клаузата от процесния по главното производство договор за кредит, която се отнася до променливия лихвен процент, е неравноправна, защото препраща към бенчмарка WIBOR 6M, и оттам, че в този смисъл посочената клауза не го обвързва или във всички случаи е недействителна, и от друга, да бъде изплатена сума от 10 828,93 PLN (около 2 620 евро), увеличена с лихви за забава.

47 Запитващата юрисдикция посочва, че според ищеца по главното производство PKO не е предоставила надеждна, разбираема и пълна информация за риска, свързан с променливия лихвен процент, и за механизма за определяне на бенчмарка WIBOR 6M, по-специално що се отнася до влиянието, което банките, които предоставят входящите данни, служещи за определянето на този бенчмарк, и сред които е PKO, могат да упражняват върху определянето на последващите стойности на този бенчмарк, независимо от икономическите условия на междубанковия пазар и от икономическата действителност. Ищецът по главното производство твърди, че така банките си осигуряват „скрит марж“, докато клаузите относно променливия лихвен процент трябвало да се свързват с обективни индекси, върху които страните по договорите за кредит не могат да упражняват никакво влияние. Следователно PKO можела да повлияе върху размера на задължението на кредитополучателя по отношение на лихвите и освен това прехвърлила на последния целия риск относно промяната на лихвения процент.

48 Ищецът по главното производство твърди също, че PKO не му е предоставила информация за същността на бенчмарка WIBOR 6M, така че той не бил в състояние да оцени икономическите последици от поетия от него ангажимент.

49 Що се отнася до последиците от твърдяната недействителност на препращането към този индекс, ищецът по главното производство поддържа, че съответната клауза от разглеждания в главното производство договор за кредит, доколкото съдържа такова препращане, трябва да се счита за самостоятелна клауза и поради това би могла да бъде заличена, без да се накърни същността на този договор, като в качеството на лихвен процент оставал само договореният в полза на банката фиксиран марж.

50 PKO отрича бенчмаркът WIBOR 6M да няма връзка с действителните сделки, както и изобщо възможността банките — доставчици на входящи данни за този бенчмарк, да го манипулират или да сключат споразумение помежду си, за да определят последващите му стойности.

51 PKO твърди, че ищецът по главното производство е бил надлежно уведомен за рисковете, свързани със сключването на договор за кредит с променлив лихвен процент, и подчертава, че лихвеният процент, предвиден от процесния по главното производство договор за кредит, е бил значително по-нисък от размера на законната лихва, и още повече от максималния лихвен процент, определен от Закона за приемане на граждански кодекс, в приложимата редакция към спора по главното производство.

52 Запитващата юрисдикция отбелязва, че оспорването от ищеца по главното производство се отнася до използването на бенчмарка WIBOR 6M, което потенциално представлява злоупотреба, в клаузи относно прилагането на променлив лихвен процент в договор за ипотечен кредит. Според нея в случая е налице критичен бенчмарк по смисъла на член 20, параграф 1 от Регламент 2016/1011.

53 На първо място, запитващата юрисдикция иска да се установи дали изобщо е възможно клауза относно прилагането на променлив лихвен процент в договор за ипотечен кредит, сключен в Полша, да се разгледа през призмата на Директива 93/13 предвид член 1, параграф 2 от нея.

54 Тя отбелязва, че методът за определяне на лихвения процент, предвиден в процесния по главното производство договор за кредит, всъщност съответства на член 29, параграф 2 от Закона за ипотечния кредит, съгласно който, ако лихвеният процент не е фиксиран, лихвеният процент се определя като стойността на бенчмарка и размера на договорения марж. Ето защо тя счита, че в случай на прилагане на променлив лихвен процент законът възлага задължение да се използва бенчмарк. Според нея също така би могло да има значение, че когато този бенчмарк е критичен бенчмарк, който попада в обхвата на Регламент 2016/1011, както в настоящия случай, защитата на потребителите е значително засилена в сравнение с използването на друг вид бенчмаркове.

55 На второ място, в случай че оспорваната клауза от процесния по главното производство договор за кредит е възможно да се разгледа през призмата на Директива 93/13, запитващата юрисдикция смята, че тази клауза попада в обхвата на основния предмет на договора по смисъла на член 4, параграф 2 от тази директива и поради това не е сигурна дали е спазено залегналото в тази разпоредба изискване за прозрачност.

56 В тази насока запитващата юрисдикция отбелязва, че тази клауза определя метода за изменение на лихвения процент и честотата на измененията, че договорният бенчмарк се изготвя от администратор, лицензиран в съответствие с Регламент 2016/1011, че този договор съдържа информация за посочения администратор и за основата за определяне на този бенчмарк и че последващите му стойности са лесно достъпни за обществеността.

57 Запитващата юрисдикция обаче иска да се установи дали изискването за прозрачност не налага на кредитодателя, който извършва такава дейност по занятие, да предостави и друга информация, която би позволила на потребителя да си състави мнение за бъдещото развитие на договорния бенчмарк и за последиците от него за договорните задължения на потребителя. Сред допълнителните данни, които биха могли да се изискват, тази

юрисдикция споменава начина, по който е изготвен този индекс, факторите и обстоятелствата, които влияят върху определянето на стойността му, като процентите на инфлация и на безработица, наличието на евентуални „опасения“ за прозрачността на неговото функциониране, свързани с факта, че входящите данни се предоставят от банки и не съответстват непременно на реални сделки, използваните критерии за изготвянето на тези данни, начинът, по който те се събират, преди да бъдат предоставени, и с факта, че кредиторът е една от тези банки доставчици на входящи данни.

58 Запитващата юрисдикция обаче отбелязва, първо, че нито Законът за ипотечния кредит, нито Директиви 2008/48 и 2014/17 задължават кредитора да предостави такава информация, и второ, че предоставените данни от PKO като доставчик на входящи данни за бенчмарка WIBOR 6M имат ограничено влияние върху този бенчмарк, защото тя е само една от десетте банки доставчици на входящи данни. В допълнение според нея сложността или техническият характер на част от тази информация затруднява представянето ѝ по разбираем за средния потребител начин, който няма икономически познания, така че е възможно непредоставянето на такава информация просто да не влияе върху вземането на решение от страна на потребителите.

59 На трето място, в случай че поради недостатъчната прозрачност на оспорваната клауза от процесния по главното производство договор за кредит тази клауза трябва да бъде разгледана от гледна точка на евентуалния ѝ характер на неравноправност, запитващата юрисдикция иска да се установят последиците от някои съмнения, що се отнася до прозрачността на начина на определяне на бенчмарка WIBOR 6M, които съмнения би трябвало да са известни на PKO, но за които PKO не е уведомила потребителя, така че използването на посочения бенчмарк в същия договор би могло да породи неравнопоставеност между страните.

60 Запитващата юрисдикция обаче отбелязва, че към момента на сключване на споменатия договор на кредитния пазар в Полша, от една страна, почти всички кредити са с променлив лихвен процент, а от друга, за почти всички кредити се използва бенчмаркът WIBOR. Ето защо според нея, дори ако даден потребител е искал да вземе кредит с фиксиран лихвен процент или е имал съмнения за функционирането на бенчмарка WIBOR, е възможно да не му е оставал друг избор, дори след като е бил надлежно уведомен за това функциониране, освен да се съгласи да сключи договор с променлив лихвен процент, индексиран въз основа на този бенчмарк. Тя посочва, че във всеки случай полското право изисква да се използва бенчмаркът WIBOR, когато същият се е превърнал в критичен бенчмарк по смисъла на Регламент 2016/1011. Тя изтъква, че освен това използването на други индекси би било неблагоприятно за потребителя предвид факта, че те са по-непрозрачни.

61 Освен това тази юрисдикция иска да се установи дали предлагането на кредит с променлив лихвен процент само по себе си не представлява нарушение на интереса на потребителя, защото през целия срок на действие на договора той би бил изложен на риска от увеличаване на лихвите, като единствената защита е законоустановената горна граница на приложимите лихвени проценти.

62 На четвърто и последно място, в случай че разглеждането на дадена клауза доведе до констатацията, че използването на бенчмарка WIBOR представлява злоупотреба, запитващата юрисдикция иска да се установи какви изводи се налагат от подобна констатация.

63 Тя визира възможността в оспорваната клауза от процесния по главното производство договор за кредит елементът, който се отнася до препращането към бенчмарка WIBOR 6M, да се смята за отделим, като отделно договорно задължение, така че да бъде обезсилен само този елемент, с което биха се избегнали неблагоприятните последици за потребителя, ако целият договор бъде обявен за недействителен. Според нея в този случай лихвеният процент по кредита ще се сведе до фиксирания марж, уговорен в полза на банката.

64 Запитващата юрисдикция обаче отбелязва, че съгласно преобладаващата национална съдебна практика подобно изменение би засегнало същността на такава клауза. Тя отбелязва по-специално, че така изменен, процесният по главното производство договор за кредит би породил съществено различни перспективи за страните, по-специално поради факта, че изгодността на кредита с фиксиран лихвен процент зависи от предвидимото развитие на лихвените проценти към момента на сключване на договора.

65 При тези обстоятелства Sąd Okręgowy w Częstochowie (Окръжен съд Ченстохова) решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Трябва ли член 1, параграф 2 от [Директива 93/13] да се тълкува в смисъл, че допуска проверка на договорни клаузи за променлив лихвен процент, основан на бенчмарка WIBOR?

2) При утвърдителен отговор на първия въпрос: трябва ли член 4, параграф 2 от [Директива 93/13] да се тълкува в смисъл, че допуска проверка на [неравноправността на] договорни клаузи за променлив лихвен процент, основан на бенчмарка WIBOR?

3) При утвърдителен отговор на първия и втория въпрос: трябва ли член 3, параграф 1 от [Директива 93/13] да се тълкува в смисъл, че договорна клауза за променлив лихвен процент, основан на бенчмарка WIBOR, може да се счита за противоречаща на изискванията за добросъвестност и водеща в ущърб на потребителя до значителна неравнопоставеност между задълженията и правата на страните по договора, поради недостатъчно информиране на потребителя за излагането му на риск от променливия лихвен процент, включително по-специално поради непосочване на начина на определяне на бенчмарка, въз основа на който се определя променливият лихвен процент, поради несигурността, свързана с неговата непрозрачност, както и поради неравномерното разпределение на този риск между страните по договора?

4) При утвърдителен отговор на предходните въпроси, трябва ли член 6, параграф 1 във връзка с член 3, параграф 1 и параграф 2, второ изречение, и член 2 от [Директива 93/13] да се тълкува в смисъл, че ако договорна клауза за променлив лихвен процент, основан на бенчмарка WIBOR, бъде призната за неравноправна, е възможно договорът, в който лихвеният процент върху главницата на кредита се основава на втори съдържащ се в договора компонент на лихвения процент, а именно фиксиран банков марж, което би довело до промяна на лихвения процент по кредита от променлив във фиксиран, да продължи да действа?“.

По преюдициалните въпроси

По първия въпрос

66 С първия си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 1, параграф 2 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че клауза от договор за ипотечен кредит, която предвижда променлив лихвен процент, основан на бенчмарк по смисъла на Регламент 2016/1011, и фиксиран марж, попада в обхвата на предвиденото там изключение.

67 В тази насока посочената юрисдикция подчертава, от една страна, че променливият лихвен процент, уговорен в оспорваната клауза от процесния по главното производство договор за кредит, е съобразен с член 29, параграф 2 от Закона за ипотечния кредит, и от друга, че с оглед на издаването от националния компетентен орган на лицензa, посочен в член 34 от Регламент 2016/1011, на администратора на бенчмарка WIBOR, който е визираният от тази клауза бенчмарк, трябва да се презумира, че този бенчмарк е съобразен с всички разпоредби на цитирания регламент, приложими спрямо критичните бенчмаркове.

68 Уместно е да се припомни, че член 1, параграф 2 от Директива 93/13 изключва от материалния обхват на тази директива договорните клаузи, които отразяват „задължителни законови или подзаконови разпоредби“, като с оглед на тринадесето съображение от същата директива този израз обхваща не само разпоредбите на националното право, които се прилагат в отношенията между договарящите страни независимо от волята им, но и разпоредбите, които имат диспозитивен характер, т.е. са приложими по подразбиране, когато в това отношение между страните не е уговорено друго (решение от 5 май 2022 г., Zagrebačka banka, C-567/20, EU:C:2022:352, т. 55 и цитираната съдебна практика), тъй като за такива клаузи се счита, че не съдържат елемент на неравноправност.

69 Изключението, въведено с тази разпоредба, трябва да се тълкува стриктно (решение от 20 септември 2018 г., OTP Bank и OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, т. 54 и цитираната съдебна практика).

70 На първо място, досежно факта, че оспорваната клауза от процесния по главното производство договор за кредит е в съответствие с член 29, параграф 2 от Закона за ипотечния кредит, уместно е да се отбележи, че тази разпоредба предвижда само, че ако страните по договор за ипотечен кредит не са договорили фиксиран лихвен процент, методът за определяне на лихвения процент се определя като стойността на референтния индекс и размера на маржа, определен в договора.

71 От точка 33 от решение от 30 май 2024 г., Raiffeisen Bank (C-176/23, EU:C:2024:443), обаче следва, че предвиденото в член 1, параграф 2 от Директива 93/13 изключение не се прилага в случая, когато правна уредба просто установява обща рамка за определянето на лихвения процент, приложим към тези договори, като същевременно оставя на продавача или доставчика свобода на преценка по отношение както на избора на бенчмарка за този лихвен процент, така и на размера на фиксирания марж, който може да се добави към посочения лихвен процент.

72 Ето защо национална разпоредба като член 29, параграф 2 от Закона за ипотечния кредит не може да е пречка за прилагането на Директива 93/13.

73 На второ място, по отношение на факта, че индексът, посочен в оспорваната клауза от процесния по главното производство договор за кредит, е бенчмарк по смисъла на Регламент 2016/1011, чиято методика, и по-общо, функциониране, трябва да отговарят на всички изисквания, залегнали в този регламент за предоставянето на критични бенчмаркове, следва да се отбележи, че несъмнено член 1, параграф 2 от Директива 93/13 по принцип се отнася, видно от тринадесето съображение от тази директива, до законовите и подзаконовите разпоредби на държавите членки.

74 При все това разпоредбите, които се съдържат в актове, приети от законодателя на Съюза под формата на регламенти, трябва в тази насока да се приравнят на законовите и подзаконовите разпоредби на държавите членки предвид последиците от тези регламенти, определени в член 288, втора алинея ДФЕС, когато с такива разпоредби от правото на Съюза трябва по същия начин да се определят императивно или диспозитивно правата и задълженията на страните по някои договори. Всъщност причината за съществуване на изключението, въведено с член 1, параграф 2 от Директива 93/13 и вече споменато в точка 68 от настоящото решение, а именно че по принцип има основание да се предполага, че националният законодател е постигнал равновесие между всички тези права и задължения, равновесие, което законодателят на Съюза е искал да запази (вж. в този смисъл решение от 6 юли 2023 г., First Bank, C-593/22, EU:C:2023:555, т. 22 и цитираната съдебна практика), важи и когато посочените права и задължения са определени пряко от самия законодател на Съюза.

75 При тези условия се налага изводът, че — що се отнася до Регламент 2016/1011 — първо, съгласно член 1 той трябва да установи обща рамка за осигуряване на точността и достоверността на индексите, използвани като бенчмаркове за целите по-специално на финансови договори, за да спомогне за правилното функциониране на вътрешния пазар, като същевременно се постигне висока степен на защита на потребителите. За целта посоченият регламент установява набор от изисквания, по-специално относно методиката на тези бенчмаркове, приложими за техните администратори и за доставчиците на входящи данни за тях. Следователно този регламент не цели да установи равновесие между правата и задълженията на страните по финансовите договори, а въвежда задължения, приложими за субекти, които действат в особено качество, независимо от факта, че доставчиците на входящи данни могат да бъдат и ползватели на бенчмарк.

76 Второ, въпреки че компетентният национален орган е предоставил лицензa по член 34 от Регламент 2016/1011 на администратора на бенчмарка WIBOR и така е удостоверил съответствието на основополагащите правила за методиката на този индекс с всички изисквания, залегнали в цитирания регламент, все пак тези правила изхождат от частноправен субект, а именно администратора на този индекс, и следователно не са законови или подзаконови по смисъла на член 1, параграф 2 от Директива 93/13.

77 С оглед на изложеното дотук на първия въпрос следва да се отговори, че член 1, параграф 2 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че клауза от договор за ипотечен кредит, която предвижда променлив лихвен процент, основан на бенчмарк по смисъла на Регламент 2016/1011, и фиксиран марж, не попада в обхвата на предвиденото там изключение, когато законовите или подзаконовите разпоредби, приложими към такава клауза, просто установяват обща рамка за определянето на лихвения процент по такива договори, като същевременно оставят на продавача или доставчика възможността да определи договорния бенчмарк или фиксирания марж, който може да се добави към стойността на този бенчмарк.

По втория въпрос

78 Най-напред трябва да се припомни, че съгласно член 4, параграф 2 от Директива 93/13 преценката за неравноправния характер на клаузите не се свързва нито с определението на основния предмет на договора, нито със съответствието на цената и възнаграждението, от една страна, и по отношение на доставените стоки или предоставените услуги, от друга, при условие че тези клаузи са изразени на ясен и разбираем език.

79 Видно от съображенията в акта за преюдициално запитване, посветени на втория въпрос, според запитващата юрисдикция клауза от договор за ипотечен кредит, която предвижда променлив лихвен процент, основан на бенчмарк и фиксиран марж, като оспорваната клауза от процесния по главното производство договор за кредит, би могла да се отнася до „определението на основния предмет на договора“ по смисъла на член 4, параграф 2 и на свързаната с тази разпоредба съдебна практика, съгласно която последната разпоредба визира клаузите, които определят основните престации по договора и които сами по себе си го характеризират (вж. в този смисъл решение от 30 април 2014 г., Kásler и Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, т. 49, и от 16 март 2023 г., Caixabank (Комисиона за обработка на кредита), C-565/21, EU:C:2023:212, т. 17).

80 Такава квалификация, която е от компетентността на запитващата юрисдикция (вж. в този смисъл решение от 3 октомври 2019 г., Kiss и CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, т. 33 и цитираната съдебна практика), изглежда, е съвместима с практиката на Съда, който вече е уточнил, че клауза, която определя лихвения процент в договор за кредит, може да бъде част от основния предмет на този договор (решение от 26 февруари 2015 г., Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, т. 62).

81 Тъй като според запитващата юрисдикция вероятно има логика оспорваната клауза от процесния по главното производство договор за кредит да попада в обхвата на определението на основния предмет на този договор, тази юрисдикция иска тълкуване на израза, „при условие че тези клаузи са изразени на ясен и разбираем език“, с който законодателят на Съюза е въвел изискване за прозрачност в член 4, параграф 2 от Директива 93/13 (вж. в този смисъл решение от 30 април 2025 г., Justa, C-39/24, EU:C:2025:298, т. 29 и 35 и цитираната съдебна практика). Всъщност, както личи от тази разпоредба, въпросът за неравноправността на дадена клауза, която попада в обхвата на определението на основния предмет на договора, може да бъде разгледан само ако се окаже, че оспорваната клауза не е представена „на ясен и разбираем език“ и следователно не отговаря на това изискване за прозрачност.

82 В тази насока запитващата юрисдикция иска по-специално да се установи дали кредиторът е длъжен да даде насоки относно някои от елементите на методиката на договорния бенчмарк, като обстоятелството, че използваните входящи данни могат да съвпадат с незавършени предложения за сделка или с фактори, които могат да повлияят върху изменението на този индекс.

83 Ето защо се налага изводът, че с втория си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 4, параграф 2 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че когато договор за ипотечен кредит съдържа клауза, която предвижда променлив лихвен процент, основан на бенчмарк по смисъла на Регламент 2016/1011, изискването за прозрачност, което произтича от тази разпоредба, възлага на кредитора някои особени задължения за информиране, що се отнася до методиката на този индекс.

84 В тази насока е уместно да се припомни, че това изискване за прозрачност трябва да се схваща като налагащо задължение не само съответната клауза да е ясна и разбираема за потребителя от граматическа гледна точка, но и този потребител да може да предвиди въз основа на ясни и разбираеми критерии произтичащите за него икономически последици (вж. в този смисъл решение от 3 октомври 2019 г., Kiss и CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, т. 37 и цитираната съдебна практика).

85 Всъщност за потребителя от основно значение е информацията преди сключването на договора за договорните условия и за последиците от това сключване. Именно въз основа на тази информация той взема решение дали желае да се обвърже с условията, изготвени предварително от продавача или доставчика. Ето защо и доколкото въведената с Директива 93/13 система на защита се основава на идеята, че потребителят е в положението на по-слабата страна в отношенията с продавача или доставчика, по-специално от гледна точка на степента му на информираност, изискването за прозрачност трябва да се тълкува разширително (решение от 13 юли 2023 г., Banco Santander (Използване на официален индекс като референтен), C-265/22, EU:C:2023:578, т. 51 и цитираната съдебна практика).

86 Що се отнася по-конкретно до клауза в договор за ипотечен кредит, която предвижда възнаграждение за този кредит посредством лихви, изчислявани въз основа на променлив лихвен процент, който, както в случая по главното производство, се определя на базата на официален индекс, изискването за прозрачност трябва да се разбира по-специално в смисъл, че на средния потребител, нормално осведомен и в разумни граници наблюдателен и съобразителен, трябва да е предоставена възможност да разбере как конкретно функционира начинът на изчисляване на лихвения процент и съответно да оцени въз основа на точни и понятни критерии потенциално значимите икономически последици от такава клауза за финансовите си задължения (решение от 12 декември 2024 г., Kutxabank, C-300/23, EU:C:2024:1026, т. 79 и цитираната съдебна практика).

87 Спазването на изискването за прозрачност трябва да се провери от гледна точка на всички относими фактически елементи, сред които са не само клаузите, които се съдържат в съответния договор, но и рекламата и информацията, предоставена от кредитора при договаряне на договора (вж. в този смисъл решение от 3 октомври 2019 г., Kiss и CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, т. 44).

88 Също така трябва да се има предвид обстоятелството, че основните елементи, свързани с изчисляването на договорния бенчмарк, са леснодостъпни поради факта, че са публикувани, като условието за това е средният потребител, нормално осведомен и в разумни граници наблюдателен и съобразителен, да е бил в състояние с оглед на обществено наличната и достъпна информация, както и на информацията, която евентуално е предоставил продавачът или доставчикът, да разбере как конкретно функционира начинът на изчисляване на променливия лихвен процент, особено в частта, в която той включва бенчмарк, и по този начин да оцени въз основа на точни и понятни критерии потенциално значимите икономически последици от такава клауза за финансовите си задължения (решение от 12 декември 2024 г., Kutxabank, C-300/23, EU:C:2024:1026, т. 80 и 82 и цитираната съдебна практика).

89 Освен това, за да се определи дали клаузата от договор за кредит, която попада в обхвата на член 4, параграф 2 от Директива 93/13, отговаря на въведеното с тази разпоредба изискване за прозрачност, следва да се вземат предвид всички разпоредби на правото на Съюза, които

установяват задължения относно информирането на потребителите и които могат да се приложат към съответния договор (вж. в този смисъл решение от 20 септември 2018 г., EOS KSI Slovensko, C-448/17, EU:C:2018:745, т. 62).

90 В настоящия случай, що се отнася до договор за ипотечен кредит, който попада в приложното поле на Директива 2014/17 и променливият лихвен процент, който се основава на бенчмарк, упоменат в Регламент 2016/1011, е необходимо да се отчете фактът, че тези два акта конкретно определят задълженията за предоставяне на информация на потребителите с цел тяхната защита, както това личи по-специално от съображение 7 от споменатата директива и от съображения 5, 6 и 71 от този регламент.

91 Така Директива 2014/17 урежда на няколко нива задължението на кредиторите за предоставяне на информация.

92 От една страна, на етапа на конкретните контакти с даден кандидат кредитополучател член 14 от Директива 2014/17 изисква от кредитора да предостави персонализираната преддоговорна информация, която е необходима, за да може кандидатът кредитополучател да съпостави съществуващите на пазара кредити, да оцени последиците от тях и да вземе информирано решение. Тази информация се предоставя чрез ЕСИФ, който е информационен документ, стандартизиран на равнището на Съюза. Съгласно член 17, параграф 6 от същата директива в случай на кредит с променлив лихвен процент потребителят трябва да бъде информиран поне чрез ЕСИФ за възможните последици от коригирането на лихвения процент върху дължимите суми и за ГПР, като му се предостави допълнителен ГПР, за да се илюстрират възможните рискове, свързани със значително покачване на лихвения процент по кредита, и тази информация трябва да бъде придружена от предупреждение, че общите разходи по кредита за потребителя, обозначени от ГПР, може да се променят.

93 Както личи от приложение II към Директива 2014/17, където са изброени данните, които трябва да се съдържат в ЕСИФ, както и тяхното съдържание (част А), и са поместени указанията, които кредиторите трябва да следват при попълването на този формуляр (част Б), когато на потребител се предлага договор за ипотечен кредит с променлив лихвен процент, особеното задължение на кредитора за предоставяне на информация се отнася до отражението, което променливостта на лихвения процент има върху ГПР. В този аспект следва да се отбележи, че измененията, които законодателят на Съюза е въвел в тази директива при приемането на Регламент 2016/1011, не засягат това приложение. Съответно за кредитите с променлив лихвен процент, основан на упоменат в този регламент бенчмарк, той не е предвидил ЕСИФ да съдържа конкретна информация относно методиката на този бенчмарк или възможните причини за промените в него.

94 В тази насока следва да се припомни, че съгласно член 2, параграф 2 от Директива 2014/17 в националното право на държавите членки не може да има разпоредби, които се отклоняват от разпоредбите на член 14, параграф 2 и приложение II, част А от тази директива по отношение на стандартната преддоговорна информация, представяна посредством ЕСИФ.

95 От друга страна и в по-общ план, в съответствие с член 13, параграф 1, втора алинея, буква да) от Директива 2014/17 кредиторът, който предлага на пазара сключването на договори за кредит, в които се препраща към бенчмарк по смисъла на Регламент 2016/1011, е длъжен наред с общата информация, до която трябва да осигурява непрекъснат достъп, да предостави и „наименованията на [съответните бенчмаркове] и на техните

администратори и възможните последици за потребителя“. Както следва от съображение 71 от Регламент 2016/1011, който въвежда тази разпоредба в Директива 2014/17, с изискването за съобщаване на тези обстоятелства законодателят на Съюза е целял да се гарантира предоставянето на потребителите на адекватната за него информация с оглед на положението им на по-слаба страна, в което те се намират, що се отнася до избора на бенчмарк поради неравнопоставеното положение при договарянето и използването на стандартни условия.

96 Освен това, след като информацията, която трябва да бъде предоставена в съответствие с член 13, параграф 1, втора алинея, буква да), е обща информация за договорите за кредит, до която кредиторът трябва да осигурява непрекъснат достъп, използваният в тази разпоредба израз „възможните последици за потребителя“ на договори, в които се препраща към бенчмарк, няма как да визира по-конкретна информация от персонализираната преддоговорна информация, описана в точки 92 и 93 от настоящото решение. По-специално, този израз няма как да визира методиката на бенчмарка/бенчмарковете, използван/и от този кредитор в предлаганите от него договори, или факторите, които могат да повлияят на промените в тях.

97 От своя страна Регламент 2016/1011 очертава задълженията за предоставяне на информация, възложени на администраторите на бенчмаркове.

98 В този аспект, от една страна, член 13 от цитирания регламент предвижда общо задължение за прозрачност за тези администратори, което изисква по-специално те да публикуват или да предоставят на разположение ключовите елементи на методиката за всеки бенчмарк или група от бенчмаркове, който/която те изготвят и публикуват.

99 От друга страна, с цел прозрачност и защита на потребителите член 27 от този регламент изисква въпросните администратори да публикуват по достъпен, ясен и недвусмислен начин за всеки бенчмарк или всяка група от бенчмаркове декларация, която трябва както по-специално да определя пазара или икономическата действителност, измервана от бенчмарка, и обстоятелствата, при които това измерване може да престане да бъде надеждно, така и чрез технически спецификации да посочва елементите от изчисляването на бенчмарка, при които може да бъде упражнено право на преценка, позицията на лицата, които могат да упражняват това право, и по какъв начин тази преценка може да бъде оценена впоследствие. Освен това в декларацията се определят всички ключови понятия във връзка с бенчмарка, посочват се основанията за приемането на методиката, критериите и процедурите, използвани за определяне на бенчмарка, включително описание на входящите данни, поредността на различните видове входящи данни, минималните данни, необходими за определянето на бенчмарк, използването на модели и методи за екстраполация и процедури за възстановяване на равновесието между елементите на даден индекс, използван за определяне на бенчмарка, а също и механизмите за контрол и правилата, които уреждат упражняването на правото на мнение или на преценка от страна на администратора или доставчика на входящи данни, за да се гарантира съгласуваност при използването на това право на мнение или на преценка.

100 Както по същество отбелязва генералният адвокат в точка 54 от заключението си, публикуването на информацията, за което отговорност носи администраторът на даден бенчмарк, може да позволи на заинтересованите страни, сред които са потребителите, да разберат методиката, използвана за изготвянето на този бенчмарк.

101 Ето защо се оказва, че в случаите на договори за кредити за жилищни недвижими имоти Директива 2014/17 и Регламент 2016/1011 се съчетават, като въвеждат конкретни задължения за предоставяне на информация на потребителите, що се отнася, от една страна, до клаузите в договорите за ипотечен кредит, с които се определя променлив лихвен процент, който препраща към посочен в този регламент бенчмарк, и от друга, до такива бенчмаркове, и че тези задължения са разпределени между кредиторите и администраторите на тези бенчмаркове. В така определената рамка първите трябва да предоставят на потребителите указания, които ще им дадат възможност едновременно да преценят конкретните последици от променливостта на лихвения процент за задълженията, произтичащи за тях от предложения им договор, и да се запознаят с цялата информация, която администраторът на даден бенчмарк трябва да публикува.

102 Във връзка с това, след като с оглед на съдебната практика, припомнена в точка 89 от настоящото решение, следва да бъдат отчетени всички разпоредби от правото на Съюза, които определят задълженията за предоставяне на информация на потребителите и които в настоящия случай са приложими към клаузата, с която се въвежда променлив лихвен процент, основан на бенчмарк по смисъла на Регламент 2016/1011, въпросът дали при сключване на договор за ипотечен кредит, който съдържа такава клауза, кредиторът спазва предвиденото с Директива 93/13 изискване за прозрачност, трябва — ако, както в делото по главното производство, споменатата клауза фигурира в договор за кредит за жилищен недвижим имот — да се разгледа през призмата на задълженията, възложени му с Директива 2014/17.

103 При тези условия, когато съобщените от кредитора данни не се свеждат до препращане към публично достъпна информация като информацията, която Регламент 2016/1011 задължава всеки администратор на бенчмарк да предостави на разположение, а описват, обобщават или поясняват тази информация, посочените данни трябва да са точни спрямо тази информация.

104 С оглед на изложеното дотук на втория въпрос следва да се отговори, че член 4, параграф 2 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че когато договор за ипотечен кредит за жилищен недвижим имот съдържа клауза, която предвижда променлив лихвен процент, основан на бенчмарк по смисъла на Регламент 2016/1011, изискването за прозрачност, което произтича от тази разпоредба, не възлага на кредитора някои особени задължения за информиране, що се отнася до методиката на този бенчмарк. Обстоятелството, че кредиторът е изпълнил всички задължения за информиране, които Директива 2014/17 му възлага по отношение на такава клауза, а ако е дал допълнителна информация — че не е предоставил данни, които биха създали изопачена картина на посочения бенчмарк, може да докаже, че кредиторът е изпълнил това изискване за прозрачност по отношение на посочената клауза.

По третия въпрос

105 С третия си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 3, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че когато клауза от договор за ипотечен кредит предвижда променлив лихвен процент, основан на бенчмарк по смисъла на Регламент 2016/1011, от една страна, неуведомяването на потребителя за някои особености на договорния бенчмарк, и по-конкретно фактът, че методиката за този бенчмарк предвижда използването на входящи данни, които не съответстват непременно

на действителни сделки, и фактът, че кредиторът е една от банките, които спомагат за определянето на тези бенчмарк, и от друга страна, самите тези особености, могат да направят тази клауза неравноправна.

106 В настоящия случай от акта за преюдициално запитване е видно, от една страна, че ищецът по главното производство се съмнява в обективността на бенчмарка WIBOR 6M, защото последващите стойности на този бенчмарк били определени въз основа на входящи данни, голямата част от които са резултат не от действително извършени сделки на полския междубанков пазар, а от направени на този пазар ценови оферти, което предоставяло на доставчиците на входящи данни за този бенчмарк право на преценка.

107 От друга страна, с оглед на този аспект от методиката на бенчмарка WIBOR 6M обстоятелството, че PKO е една от банките — доставчици на входящи данни за този бенчмарк, които предоставят на администратора на този бенчмарк входящите данни, използвани от него за определянето на последващите стойности на бенчмарка, му позволявало да влияе върху измененията на посочения бенчмарк. По този начин, като използвала бенчмарка, за да определи променливия лихвен процент, приложим към договор, по който самата тя е страна, PKO се възползвала от възможността да влияе върху размера на задължението на кредитополучателя, а оттам и да увеличи приходите си, които получавала от този договор. Ищецът по главното производство поддържа, че при тези условия той е принуден да носи целия риск, свързан с променливостта на лихвения процент, докато кредиторът се ползвал от „скрит марж“.

108 Най-напред следва да се отбележи, че в съответствие със съдебната практика, припомнена в точка 81 от настоящото решение, отговорът на третия въпрос, предмет на който е преценката дали клауза като оспорваната клауза от процесния по главното производство договор за кредит евентуално е неравноправна, предполага от предходна преценка на запитващата юрисдикция да е видно, че изискването за прозрачност, залегнало в член 4, параграф 2 от Директива 93/13, не е било спазено по отношение на тази клауза.

109 В този контекст е важно да се подчертае, че евентуалното неспазване на това изискване за прозрачност наистина е един от факторите, които трябва да се вземат предвид при преценката дали дадена договорна клауза е неравноправна, но от член 4, параграф 2 от Директива 93/13 все пак следва, че неспазването на посоченото изискване само по себе си не може да направи тази клауза неравноправна (вж. в този смисъл решение от 13 юли 2023 г., Banco Santander (Използване на официален индекс като референтен), C-265/22, EU:C:2023:578, т. 66 и цитираната съдебна практика).

110 Това е така и когато подобно неспазване е следствие от неизпълнение на задължение, възложено на продавача или доставчика въз основа на правна уредба на Съюза, различна от Директива 93/13, какъвто би могъл да е случаят при обстоятелства като тези в главното производство със задълженията за предоставяне на информация, възложени на кредитора с Директива 2014/17.

111 След това уточнение е уместно да се припомни, че съгласно член 3, параграф 1 от Директива 93/13 договорната клауза, която не е индивидуално договорена, се счита за неравноправна, когато въпреки изискването за добросъвестност тя създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията на страните, произтичащи от договора.

112 При преценката, която следва да извърши съгласно цитираната разпоредба, националният съд трябва с оглед на всички обстоятелства по делото да оцени, първо, възможното неспазване на изискването за добросъвестност и второ, наличието на евентуална значителна неравнопоставеност в ущърб на потребителя по смисъла на тази разпоредба (решение от 13 юли 2023 г., Banco Santander (Използване на официален индекс като референтен), C-265/22, EU:C:2023:578, т. 63 и цитираната съдебна практика).

113 От една страна, във връзка с въпроса при какви обстоятелства възниква такава неравнопоставеност „въпреки изискването за добросъвестност“ националният съд трябва предвид шестнадесето съображение от Директива 93/13 да провери дали като постъпва добросъвестно и справедливо с потребителя, продавачът или доставчикът може основателно да очаква, че потребителят ще се съгласи с подобна клауза при индивидуални преговори (решения от 14 март 2013 г., Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, т. 69, и от 13 юли 2023 г., Banco Santander (Използване на официален индекс като референтен), C-265/22, EU:C:2023:578, т. 64 и цитираната съдебна практика).

114 От друга страна, за да се определи дали дадена клауза създава в ущърб на потребителя „значителна неравнопоставеност“ между произтичащите от договора права и задължения на страните по него, следва по-специално да се вземат предвид разпоредбите на националното право, приложими при липсата на уговорка между страните, за да се прецени дали и евентуално в каква степен по силата на договора потребителят е поставен в по-неблагоприятно правно положение от предвиденото в тези разпоредби (вж. в този смисъл решение от 13 юли 2023 г., Banco Santander (Използване на официален индекс като референтен), C-265/22, EU:C:2023:578, т. 65 и цитираната съдебна практика).

115 В съзвучие с тази съдебна практика се налага изводът, че когато даден договорен елемент от определен вид договори е изчерпателно уреден със законодателство, потребителят по принцип не може да бъде поставен в по-неблагоприятно положение от гледна точка на този елемент, когато последният е определен в договора по начин, който е съобразен с предписанията на това законодателство. Всъщност по аналогия с ratio legis на член 1, параграф 2 от Директива 93/13 има основание да се предположи, че с това законодателство законодателят е постигнал, що се отнася до посочения елемент, равновесие между всички права и задължения на страните по договор от този вид.

116 Освен това от точка 74 от настоящото решение следва, че е без значение дали такова законодателство е установено с разпоредби на националното право или с регламент, приет от законодателя на Съюза.

117 В случая се твърди, че оспорваната клауза от процесния по главното производство договор за кредит, която се отнася до променливия лихвен процент, е неравноправна, защото входящите данни, въз основа на които се определят последващите стойности на договорния бенчмарк, се състоят основно от ценови оферти, представени на съответния междубанков пазар, а не съответстват на действителни сделки, и че тези данни са предоставени на администратора на този бенчмарк от група банки, които сами могат да използват посочения бенчмарк в договорите, които сключват с потребители.

118 В тази насока следва да се отбележи, че съгласно член 2 от Регламент 2016/1011 този регламент урежда както изготвянето на бенчмаркове от техните администратори, така и предоставянето от доставчиците на тези бенчмаркове на входящи данни, на които се основават бенчмарковете, и използването на такива бенчмаркове.

119 На първо място, досежно изготвянето на бенчмаркове, както бе припомнено в точка 99 от настоящото решение член 27 от Регламент 2016/1011 предвижда, че администраторът на бенчмарк е длъжен да публикува декларация, в която са изложени основните му характеристики.

120 По-нататък, членове 12 и 13 от Регламент 2016/1011 определят изисквания относно съдържанието и прозрачността на методиката, която трябва да позволява точно и надеждно определяне на бенчмарка.

121 Освен това в членове 4—7 от този регламент са поместени конкретни изисквания относно управлението и конфликтите на интереси, наблюдението над всички аспекти на изготвянето на бенчмаркове, контрола за спазването на Регламент 2016/1011 и спазването на методиката.

122 На второ място, що се отнася до предоставянето на входящи данни, наред с посочените в точка 119 от настоящото решение разпоредби на член 27 от Регламент 2016/1011 относно правилата, които уреждат упражняването от доставчиците на входящи данни на право на преценка и процедурите за справяне с грешки в тези данни, споменатият регламент въвежда в член 11 изисквания за представителност, достоверност, точност, контрол и валидиране на тези данни, а в член 14 от него задължението за администраторите да въведат ефективни механизми за контрол, по-специално относно достоверността на входящите данни и поведението на доставчиците на входящи данни, за да се установяват и докладват на компетентния национален орган евентуални манипулации или опити за манипулиране.

123 На следващо място, в съответствие с член 15 от Регламент 2016/1011 администраторът на бенчмарк е длъжен да изготви, под надзора на компетентния национален орган, кодекс за поведение на доставчиците на входящи данни и да следи те винаги да го спазват. Този кодекс за поведение съдържа по-специално изискванията, необходими за спазването на членове 11 и 14 от този регламент, за пълнота на входящите данни и за механизмите за контрол, които всеки доставчик на входящи данни трябва да въведе във връзка с предоставянето на входящите данни, по-специално що се отнася до политиката относно упражняването на право на преценка при предоставянето на тези данни и управлението на конфликти на интереси. Освен това член 16 от посочения регламент налага по-строги изисквания за поднадзорните доставчици на входящи данни по смисъла на член 3, параграф 1, точка 10 от него, що се отнася до конфликтите на интереси, правото на преценка, достоверността, точността и надеждността на входящите данни, както и механизмите за контрол.

124 Уместно е да се подчертае също, че спазването на съвкупността от изисквания, споменати в точки 119—123 от настоящото решение, се осигурява чрез система за предварителен контрол и наблюдение, прилагането на която е възложено по-специално на компетентните национални органи, които за изпълнението на своите задължения разполагат с разширени правомощия, които са прогласени в член 41 от Регламент 2016/1011 и съгласно член 42 от него включват правомощието за налагане на административни санкции при нарушение по-конкретно на разпоредбите, цитирани в тези точки от настоящото решение, или при отказ за сътрудничество или при възпрепятстване на разследване, проверка или искане на тези органи.

125 В допълнение, заинтересованите страни могат да прибегнат до механизма за подаване на жалби, предвиден и очертан в член 9 от Регламент 2016/1011, за да оспорят по-специално, че определянето на даден бенчмарк е представително с оглед на пазарната стойност.

126 На трето и последно място, колкото до използването на бенчмарковете, член 29 от Регламент 2016/1011 изрично разрешава на поднадзорните субекти по смисъла на член 3, параграф 1, точка 17, без да се изключват поднадзорните доставчици на входящи данни по смисъла на член 3, параграф 1, точка 10 от него, да използват в Съюза бенчмарк, изготвен от администратор, който се намира в Съюза и е включен в поддържания от ЕОЦКП регистър. Освен това с оглед на естеството на бенчмарка за лихвен процент, както е определен в член 3, параграф 1, точка 22 от цитирания регламент, такъв бенчмарк е задължително да се определи въз основа на данни, предоставени от банки, които самите те е предвидено да използват с оглед на естеството на тяхната дейност.

127 Впрочем с оглед на правилата, които са приложими спрямо администраторите на бенчмаркове и се отнасят до надеждността на тези бенчмаркове и на посочените администратори, както и спрямо доставчиците на входящи данни, за да се гарантира достоверността на входящите данни, и по-общо надеждността на измерването на икономическата действителност, която трябва да се измерва с бенчмарка, под надзора на компетентните национални органи, няма как да се приеме, че дадена банка — доставчик на входящи данни, наред с други, може сама да упражнява решаващо влияние върху стойността на даден бенчмарк за лихвен процент, в частност ако този бенчмарк се отнася до национален пазар.

128 Ето защо става ясно, че Регламент 2016/1011 съдържа съвкупност от разпоредби, които подробно уреждат изготвянето на бенчмаркове, предоставянето на входящите данни, които служат за определяне на тези бенчмаркове, по-специално що се отнася до естеството на въпросните данни и тяхната надеждност, и използването на посочените бенчмаркове. Освен това от преамбюла на цитирания регламент и от редица негови разпоредби, по-конкретно съображения 1, 5, 6, 8, 17, 22 и 71, както и членове 1, 9 и 13 от него, а и разпоредбите на дял IV от него, следва, че целта на действията на законодателя на Съюза е да се постигне баланс между общия интерес, свързан с необходимостта да са налице такива бенчмаркове, по-специално при сключването на финансови договори като договорите за ипотечен кредит, и интереса на потребителите да разполагат с гаранции за достоверността и прозрачността на тези бенчмаркове, с оглед по-специално на рисковете от конфликт на интереси и манипулиране, които могат да повлияят върху тяхното предоставяне.

129 Следователно използването в договор за ипотечен кредит на бенчмарк, който към момента на сключване на този договор може да се счита за съобразен с предписанията на установената с Регламент 2016/1011 правна уредба, по-специално що се отнася до неговата методика, с оглед на предвидения от този регламент контрол, по принцип само по себе си не може да създаде в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията на страните, независимо че кредиторът е една от банките, които предоставят входящите данни, използвани от администратора на този бенчмарк за определяне на последващите му стойности.

130 Ето защо при тези условия освен задължението за предоставяне на информация, което има по силата на Директива 2014/17, кредиторът не е длъжен да уведомява кредитополучателя, че в съответствие с методиката на договорния бенчмарк той може да бъде определен въз

основа на входящи данни, които съответстват не на действителни сделки, а на ценови оферти, представени на съответния пазар, или че посоченият кредитор е една от банките, които спомагат за определянето на този бенчмарк.

131 По отношение на цялостната преценка на оспорваната клауза от процесния по главното производство договор за кредит следва също така да се припомни, че когато трябва да се прецени евентуалната неравноправност на клауза за изчисляване на лихвите по договор за кредит, е целесъобразно по-специално начинът на изчисляване на предвидения в тази клауза процент на стандартните лихви и реално полученият оттам процент да се сравни с обичайно възприетите начини на изчисляване и размера на законната лихва, както и пазарния процент на лихвите към датата на сключване на съответния договор при кредит с идентичен размер и срок на този договор за кредит (вж. в този смисъл решение от 13 юли 2023 г., Banco Santander (Използване на официален индекс като референтен), C-265/22, EU:C:2023:578, т. 65 и цитираната съдебна практика).

132 Следователно в настоящия случай съображенията на запитващата юрисдикция, изложени относно естеството и размера на общо наблюдаваните лихвени проценти на пазара на ипотечни кредити в Полша, и относно размера на бенчмарка WIBOR 6M с оглед на размера на други сходни бенчмаркове към момента, в който е сключен процесният по главното производство договор за кредит, са релевантни обстоятелства при преценката на оспорваната клауза от този договор за кредит, взета като цяло, от гледна точка на член 3, параграф 1 от Директива 93/13.

133 С оглед на изложеното дотук на третия въпрос следва да се отговори, че член 3, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че когато клауза от договор за ипотечен кредит предвижда променлив лихвен процент, основан на бенчмарк по смисъла на Регламент 2016/1011, от една страна, неуведомяването на потребителя за някои особености на договорния бенчмарк, и по-конкретно фактът, че методиката за този бенчмарк предвижда използването на входящи данни, които не съответстват непременно на действителни сделки, и фактът, че кредиторът е една от банките, които спомагат за определянето на тези бенчмарк, и от друга страна, тези особености сами по себе си не могат да направят тази клауза неравноправна, при условие че към момента на сключване на този договор за посочения бенчмарк е можело да се счита, че е съобразен с цитирания регламент.

По четвъртия въпрос

134 Запитващата юрисдикция посочва в преюдициалното запитване, че няма намерение да проверява преценката на компетентния национален орган, че бенчмаркът WIBOR е съобразен с Регламент 2016/1011. При тези условия предвид отговора, даден на третия въпрос, не следва да се дава отговор на четвъртия въпрос.

По съдебните разноски

135 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (трети състав) реши:

1) Член 1, параграф 2 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори

трябва да се тълкува в смисъл, че

клауза от договор за ипотечен кредит, която предвижда променлив лихвен процент, основан на бенчмарк по смисъла на Регламент (ЕС) 2016/1011 на Европейския парламент и на Съвета от 8 юни 2016 година относно индекси, използвани като бенчмаркове за целите на финансови инструменти и финансови договори или за измерване на резултатите на инвестиционни фондове, и за изменение на директиви 2008/48/ЕО и 2014/17/ЕС и на Регламент (ЕС) № 596/2014, и фиксиран марж, не попада в обхвата на предвиденото там изключение, когато законовите или подзаконовите разпоредби, приложими към такава клауза, просто установяват обща рамка за определянето на лихвения процент по такива договори, като същевременно оставят на продавача или доставчика възможността да определи договорния бенчмарк или фиксирания марж, който може да се добави към стойността на този бенчмарк.

2) Член 4, параграф 2 от Директива 93/13

трябва да се тълкува в смисъл, че

когато договор за ипотечен кредит за жилищен недвижим имот съдържа клауза, която предвижда променлив лихвен процент, основан на бенчмарк по смисъла на Регламент 2016/1011, изискването за прозрачност, което произтича от тази разпоредба, не възлага на кредитора някои особени задължения за информиране, що се отнася до методиката на този бенчмарк. Обстоятелството, че кредиторът е изпълнил всички задължения за информиране, които Директива 2014/17/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 4 февруари 2014 година относно договорите за кредити за жилищни недвижими имоти за потребители и за изменение на директиви 2008/48/ЕО и 2013/36/ЕС и Регламент (ЕС) № 1093/2010, изменена с Регламент 2016/1011, му възлага по отношение на такава клауза, а ако е дал допълнителна информация — че не е предоставил данни, които биха създали изопачена картина на посочения бенчмарк, може да докаже, че кредиторът е изпълнил това изискване за прозрачност по отношение на посочената клауза.

3) Член 3, параграф 1 от Директива 93/13

трябва да се тълкува в смисъл, че

когато клауза от договор за ипотечен кредит предвижда променлив лихвен процент, основан на бенчмарк по смисъла на Регламент 2016/1011, от една страна, неуведомяването на потребителя за някои особености на договорния бенчмарк, и по-конкретно фактът, че методиката за този бенчмарк предвижда използването на входящи данни, които не съответстват непременно на действителни сделки, и фактът, че кредиторът е една от банките, които спомагат за определянето на тези бенчмарк, и от друга страна, тези особености сами по себе си не могат да направят тази клауза неравноправна, при условие че към момента на сключване на този

договор за посочения бенчмарк е можело да се счита, че е съобразен с цитирания регламент.

Подписи